

У ФРОНТОВІЙ СМУЗІ: РІК 1915-Й

У 1939 році в Москві військово-видавничою Наркомату оборони випустило книжку А. Є. Гутєра «Оборона корпусу на широком фронті. Действия 7-го русского корпуса с 3 по 6 сентября 1915 г.».

Тут знаходимо й цікаві матеріали про бої першої світової війни в районі Радивилова (Радзивилова), Круця, Гаїв-Лев'ятинських тощо. Пропонуємо увазі читачів деякі факти з цієї книги.

ІІ АПРИКІНЦІ . . . серпня 1915 року армії російського Південно-Західного фронту під тиском переважаючих сил австро-угорців відходили до свого кордону. Правофлангова 8-ма армія відступила на лінію Крупець — Радивилів — Підкам'янь, фронт займав довжину близько 120 кілометрів. Перед цією російською армією діяли групи армій ерц-герцога Йосифа Фердинанда (1-а і 4-а армії) і 2-а австро-угорська армія Бем Ермолі. Ця 2-а армія своїми головними силами обрушувалася на 7-й російський корпус з 2-х дивізій, що займав ділянку від Радивилова до Підберезтя, довжиною 35 км. Поряд, за лінією Крупець — Копані — Березці, знаходилася зона контролю 17-го корпусу.

Підрозділи 13-ї дивізії, яка входила до 7-го корпусу, розташовувалися: 50-й Білостоцький піхотний полк, підсилений дивізійною учбовою командою і 2-ма ротами 49-го Брестського полку, — від дороги Бараніє — Радивилів до села Суходоли; 52-й Віленський — від Суходолів до висоти 258 (хутір Малий Гай, неподалік Гаїв-Лев'ятинських), 51-й Литовський — до висоти 358; дивізійна артилерія — в районі Радивилова — Немирівки і в районі Проказів — Дранчі Руської; полк корпусної кінноти (400 чол.) — у Башарівці, сотня Уманського козачого полку — при штабі дивізії в Підзамчому, обози — в Певенятині, Стоянівці, Гряді, санітарні установи: перев'язочний загін — у Дранчі Руській, 2 лазарети — в Гряді, загони Червоного Хреста — в Башарівці і Крижах (загін графині Шувалової). Телефонні станції були відкриті на станції Радивилів, у Бучині і Малому Гаю.

На вересень 1915 р. у 7-му армійському корпусі налічувалося близько 19000 багнетів, 80 кулеметів (32 австрійських), 12 легких гармат і 2 легкі гаубичні батареї, саперний батальйон і шість козачих сотень (766 шабел).

Командував корпусом

престарілий генерал Екк, начальником штабу був генерал Лазарев. Екк усі справи переклав на нього, але й той ніколи не з'являвся на позиціях і в військах, а лише викликав до себе в штаб, у Новий Почаїв, начальників дивізій. Зв'язок зі штабами дивізій і військами підтримувався через офіцерів-делегатів, які перебували у штабі корпусу.

У районі Радивилова була сильно розвинута в глибину позиція перед мостом на лівому березі Слонівки, а також добре зміцнений був фронт на захід Крупець. Окопи були в повний зріст і для стрільби із сходники, обнесені дротяними загородженнями і забезпечені сховищами від 152-міліметрових бомб. Подекуди козирки з тяжких колод прикривали окоп повністю або майже повністю. Обстріл позицій ворога між Радивиловом і Гаїями-Лев'ятинськими утруднювався тим, що попереду, в напрямку Бродів, був густий Фольварський ліс. Від Круця до Немирівки була збудована друга лінія оборони, яка являла собою розташовані неподалік одні від одних групи окопів.

Вперше австрійській війська захопили Радивилів 11 серпня 1914 року, в перші дні війни, і господарювали тут два тижні. Вдруге вони вступили в місто у вересні 1915 року. Незважаючи на значні сили російських військ, зосереджених тут, австрійці діяли напористо.

Розповім лише про один бій, який відбувся 6 вересня 1915 р. біля Круця.

Близько 10-ї години австро-угорці відкрили сильний артилерійський вогонь по всьому фронту 7-го і 17-го російських армійських корпусів і 18-й корпус енергійно атакував лівий фланг 35-ї дивізії і правий фланг 13-ї, спрямовуючи удар на Крупець і на висоту коло Михайлівки. Частини 31-ї австрійської дивізії увірвалися в окопи супротивника, прорвалися до села, створивши реальну загрозу для 35-ї артилерійської бригади, яка займала позицію біля єврейського кладовища.

Батарея мусила відходити. Наступ австрійців на правий фланг 50-го полку вдалося відбити вогнем артилерії. Частина вояків розбіглася, частина залягла. Коли прийшло підкріплення, наступ продовжився від хутора Гаїки західніше Круця. Близько трьох батальйонів кинулися на лівий фланг 137-го Ніжинського полку біля хутора Гнильче. Російські солдати з 138-го полку, не витримавши натиску, почали відходити на лінію Гнильче — Біла Кришниця. Туди були надіслані дивізійний і корпусний резерви.

Планувалося спинити прорив противника. У разі невдачі передбачалося відступити до південної околиці Круця — Немирівки — Гаїв-Лев'ятинських, де були окопи з дротяними загородженнями. Незважаючи на те, що ще один полк (50-й) став відступати, командування не полишало надій на контратаку. Чекали підходу резервних сил, зокрема, Уманського козачого корпусу.

Тим часом австрійці активізували свої дії на інших ділянках фронту, особливо західніше висоти 228. А це спонукало командування російських корпусів, що воювали на стик, відмовитися від малоперспективного задуму. Противник уже просувався південніше Круця і виходив на групу батарей 13-ї артбригади, розташованої без будь-якого прикриття біля Фільварку на північ від Радивилова. Австрійці відкрили сильний вогонь, гармати відповіли. Наступаючі розсіялися в околицях міста.

Відступ російських полків продовжувався. У Радивилів починали просочуватися австро-угорці. Вони протрималися тут до літа 1916 року, до відомого Луцького прориву росіян, у результаті якого ті повернули собі контроль над Дубном, Млинськом, Демидівкою та іншими тутешніми населеними пунктами.

О. ПАСТУХ,
директор Радивилівського історичного музею.

Прапор перемоги. — 1994. — 27 серпня.